

Stockholms
universitet

Kriminologiska institutionen

Att döma av erfarenhet?

En kvantitativ pilotstudie om erfarenhet av kriminalitet
och inställning till straffnivå bland gymnasieungdomar

Examensarbete 15 hp

Kriminologi
Kriminologi III (30 hp)
Vårterminen 2010
Emmy Kinell

Sammanfattning

Ur intresset för glappet mellan vad politiker refererar till som det ”allmänna rättsmedvetandet” och vad allmänhetens inställning till straffnivå är växte idén om att studera orsaker inom ”allmänheten” som eventuellt skulle kunna påverka hur straffbenägen man är. Enligt tidigare studier har allmänhetens inställning till straffnivå visat sig skilja sig från rättspraxis i både mildare och strängare riktning. Vad som påverkat inställningen till straffnivå kan till stor del förklaras av att olika metoder använts. Den här studien undersöker dock om det kan finnas andra faktorer vid sidan av metodval som kan påverka inställningen till straffnivå. I den här studien är det erfarenhet av kriminalitet som studeras.

Detta mynnade ut i frågeställningen om huruvida erfarenhet av kriminalitet påverkar inställningen till straffnivå. Frågeställningen studerades utifrån tesen att högre grad av erfarenhet av kriminalitet frambringar mildare straffbedömningar. Utifrån teorin om in- och utgrupper, samt Garlands teori om ”criminology of the self” och ”criminology of the other” kan tesen förstås som att högre grad av erfarenhet av kriminalitet är förknippat med att vara mindre straffbenägen. Detta då erfarenhet av kriminalitet ses som en faktor som gör att man i högre grad identifierar sig i kriminella handlingar och genom identifieringen därmed är mindre straffbenägen.

Den tidigare forskningen på området utgörs dels av vad nordiska undersökningar om inställning till straffnivå har visat, dels av två amerikanska studier som tittat på hur avvikande beteende och empatisk förmåga kan påverka straffbenägenheten.

Genom vinjettmetoden undersöktes gymnasieelever i årskurs tre på två olika kommunala skolor i Stockholm. Eleverna fick läsa tre brottsbeskrivningar och sedan enligt en straffskala både ange vad de tror att domstolen kommer att utdöma för straff och vilket straff de personligen anser lämpligt. Urvalet bestod sammanlagt av 29 elever och alla enkäter kunde användas.

Resultatet visade att elevernas erfarenhet av kriminalitet inte påverkade deras inställning till straffnivå. Detta skulle exempelvis kunnat ha att göra med operationaliseringen av erfarenhet då majoriteten av eleverna visade sig ha erfarenhet av kriminalitet, eller med det lilla urvalet. Straffbenägenheten varierade mellan vinjetterna, men sammantagna visade det sig att eleverna angav ungefär lika många icke-frihetsberövande straff som frihetsberövande straff.

Avslutningsvis diskuteras resultatet utifrån teorierna och den tidigare forskningen, varvid alternativa tolkningar av vad resultatet kan ha inneburit utifrån teorierna och forskningen ges. Till exempel att det antagligen är en mängd olika faktorer som spelar in i vad som påverkar människors inställning till straffnivå.

Innehållsförteckning

Inledning	5
Syfte och frågeställning.....	6
Avgränsning	6
Definitioner	6
Operationalisering av erfarenhet	7
Tidigare forskning och teori.....	7
Tidigare forskning.....	7
Teoretiskt ramverk	10
Metod och material	12
Insamlingsprocedur	12
Vinjetter som metod.....	13
Att välja vinjetter.....	14
Metodologiska överväganden	14
Studiens giltighet.....	14
Studiens tillförlitlighet	15
Materialet	16
Enkäten.....	16
Urval.....	16
Population	17
Etiska aspekter	17
Genus	18
Resultat och analys.....	18
Inställning till straffnivå.....	19
Erfarenhet av kriminalitet	20
Skiljer sig inställning till straffnivå åt beroende på erfarenhet av kriminalitet?	21
Diskussion.....	24
Framtida forskning.....	26
Referenser	27

Bilagor..... 30

Inledning

De två senaste decenniernas västerländska kriminalpolitik har frångått behandlingstanken som dominerade på 1970-talet (Andersson 2002:130). Sedan dess har man alltmer kommit att se brottslingen som "the other", vilket lett till en mer straff- och sanktionsinriktad kriminalpolitik (Garland 2001:10-14,16, 131, 137, Ericson 2007:207-209).

På 1980-talet omdefinierades den svenska statens legitimitet från att behandla de som avvek från reglerna till att straffrätten ska motsvara medborgarnas uppfattning om av vad straffrätten borde vara (Andersson 2002:130). Politiska beslut legitimeras alltså genom vad som antas vara allmänhetens rättsuppfattning (Andersson 2002:130).

I senare dokument har man dock problematiserat detta och använder andra termer. Problemet med att benämna rättsmedvetandet som "allmänt" är att det i tidigare studier visats att det allmänna rättsmedvetandet skiljer sig åt med avseende på exempelvis kunskap, etnicitet och ålder (Balvig 2006, Bondesson 1980, Hermansson 2009, Lindén & Similä 1982, Segerstedt m.fl. i Lövgren & Hanna 1997). Vid sidan av dessa forskningsrön har studier om det allmänna rättsmedvetandet visat att allmänheten är positiv till hårdare straff, då den anser att domstolen dömer för mildt (Axberger 1996, Balvig 2006, Bondesson 1979, Lindén & Similä 1982, Hermansson 2009, Kvist 2009), och tvärtom att allmänheten är mindre straffbenägen än domstolen i rättsmedvetandeundersökningar (Balvig 2006, Bondesson 1979, Magnell 2008, Hermansson 2009).

Den tidigare forskningen diskuterar skillnader i resultat som har med metodvalet att göra. Men frågan är om det finns andra faktorer förutom metodval som skapar skillnader i allmänhetens rättsmedvetande? Utifrån den frågan kommer den här studien att undersöka eventuella skillnader i allmänhetens rättsmedvetande med avseende på egen erfarenhet av kriminalitet¹. Hädanefter kommer jag att benämna rättsmedvetande som inställning till straffnivå², då det är det studien syftar till att undersöka.

För att sätta den här studien och resultaten i en kontext kommer jag kortfattat att beskriva hur mitt intresse för detta forskningsområde formades. Det är även *ett* sätt att förklara hur den här studien är relevant. Den initiala tanken var att undersöka mitt eget antagande om att de som har samröre med kriminalitet oftare kan häröra nyhetsrapporteringar eller andra skildringar av brott till sig själva eller till någon de känner. Genom förståelse och kunskap om något visst (situation/person) förmildras känslan av till exempel vedergällning. I studiet av inställning till straffnivå gjordes detta antagande om till att individer med större erfarenhet också kommer att

¹ Erfarenhet av kriminalitet kommer att definieras i avsnittet "avgränsningar".

² Inställning till straffnivå definieras även det under "avgränsningar".

vara mildare då de ombeds ta ställning till ett lämpligt straff i ett konkret fall. Detta då de tänker på någon som de känner eller sig själva då de läser beskrivningen av brottet. Det var alltså utefter detta antagande som studien utkristalliserades.

Denna studie syftar till att undersöka andra faktorer utöver metodval som kan påverka inställningen till straffnivåer. På så sätt är den här studien ett bidrag till forskningsfältet.

Syfte och frågeställning

Syftet är att undersöka hur erfarenhet av kriminalitet eventuellt påverkar gymnasieelevers inställning till straffnivåer i konkreta fall.

Detta mynnar ut i frågeställningen om inställningen till straffnivå skiljer sig beroende på erfarenhet av kriminalitet? Tesen är att högre grad av erfarenhet av kriminalitet ger mildare straffbedömningar. Detta antagande bygger på teorier om in- och utgrupper, där identifiering och ingrupsfavorisering är centrala begrepp (Tajfel & Turner 2004:53-64). Tanken är att kriminella handlingar skulle kunna vara en faktor som utgör ett val av in- eller utgruppskaraktär. Erfarenheten av att ha gjort något kriminellt skulle kunna minska fördömandet av andra kriminella handlingar och därför minska straffbenägenheten. Efter avsnittet om avgränsningar kommer jag närmare att förklara hur denna teori, och liknande teorier (Garland 2002, Unnever & Cullen 2009, Quicker 1973) kan användas för att kunna undersöka tesen.

Avgränsning

Definitioner

Jag kommer inledningsvis, i definitionsavsnittet, återigen poängtera att den här studien omnämner ”rättsmedvetandet” som inställning till straffnivå. Inställning till straff är den huvudsakliga termen som används, men straffbenägenhet kommer även att användas. Då jag redogör för tidigare forskning refererar jag till ”rättsmedvetandet”, eftersom det är så de valt att kalla det.

Begreppet ”allmänna rättsmedvetandet” används olika i olika studier. Jag kommer inte att uppehålla mig med en grundlig redogörelse för hur begreppet definierats i olika studier, utan jag håller mig till den definition som jag kommer att utgå från i den här studien, det vill säga utifrån Balvigs (2006) och Lindéns & Similäs (1982) definition. Balvig talar om det generella, det informerade och det konkreta rättsmedvetandet, vilket beror på vilket sätt man frågar. Men även på hur mycket information respondenterna fått om en situation då de ska uppskatta ett lämpligt straff (Balvig 2006:52-55).

Lindén och Similä menar att rättsmedvetandet är uppbyggt av komponenterna; kunskap, föreställning och attityd (Lindén & Similä 1982:1-2,127). Utifrån min enkät kommer jag att

undersöka föreställningar/attityder om existerande lag och rätt (inställning till straffnivå) då det är svårt att avgöra om respondenterna svarar utifrån kunskap eller föreställning/attityd med hjälp av enkäter (Lindén & Similä 1982:1-2).

Sammanfattningsvis kan det sägas att min avgränsning gällande inställning till straffnivå, utifrån tidigare forskning, innebär att studien enbart tar i anspråk att säga något om dels föreställningar/attityder om existerande lag och rätt, dels om det informerade rättsmedvetandet, det vill säga då man själv anger vilket straff som man anser passande.

Benämningen av straff kommer i den här studien inte att utgå från den juridiska benämningen av straff vilken enbart innefattar böter och fängelse, utan även omfatta andra påföljder (se bilaga 2) (BrB 1:3).

Operationalisering av erfarenhet

Erfarenhet av kriminalitet kommer att motsvaras av tre avslutande frågor i enkäten och lyder; 1) om man känner någon som stulit något från en butik, stulit något från en privatperson, slagit någon som den känner, slagit någon främling, köpt eller sålt narkotika, 2) om man själv begått någon av ovanstående 3) om man känner någon som blivit tagen av polisen, fått fängelse alternativt behandlingshem eller fått böter.

”Erfarenhetsvariabeln” är den oberoende variabeln, eftersom tesen är att egen erfarenhet av kriminalitet påverkar inställning till straffnivå, vilket då kan sägas vara den beroende variabeln (Bryman 2002:43). I den här studien undersöks elevernas egen uppfattning om deras erfarenhet av kriminalitet, som gärningspersoner. Men det är möjligt att tänka sig att eleverna har varit utsatta för brott, vilket också kan ses som en form av erfarenhet av kriminalitet. Utsatthet för brott är dock inte målet för den här studien, men skulle även kunna vara något som påverkar inställningen till straff. En vidare diskussion om problem med erfarenhetsvariabeln återfinns i den avslutande diskussionen.

Tidigare forskning och teori

Tidigare forskning

Vid sidan av teorierna som kommer att användas som förklaringsmodeller för att förstå stränghet och mildhet i straffbedömningar beroende på grad av erfarenhet av kriminalitet kommer även en del av den tidigare forskningen att användas för att sätta resultaten i den här studien i en vetenskaplig kontext.

Som jag nämnde i inledningen fokuserar den tidigare forskningen i huvudsak på ”allmänhetens rättsmedvetande” och inte så mycket hur inställning till straffnivåer varierar inom ”allmänheten”. På detta sätt bidrar den här studien till att problematisera förekomsten av ett

sådant generellt ”rättsmedvetande”. Jag kommer inledningsvis att redogöra mycket kortfattat för vad den tidigare svenska ”rättsmedvetande”-forskningen kommit fram till och sedan uppehåller jag mig vid två amerikanska studier som dels studerat avvikande beteende och straffbenägenhet, dels empatisk förmåga och skillnader mellan individer i straffbenägenhet.

Utifrån den tidigare svenska forskningen kan det konstateras att betydelsen av metodval i studier om inställning till straffnivå har framkommit. Detta då resultaten skiljer sig åt beroende på hur frågan om respondenternas inställning till straffnivå ställs. I mer generellt ställda frågor uppvisar respondenter en strängare hållning, gentemot rättspraxis och anser att straffen är för milda (Axberger 1996, Balvig 2006, Hermansson 2009, Lindén & Similä 1982 och Kvist 2009). Då mer konkreta frågor ställs uppvisas resultat i en annan riktning, alltså att respondenterna uppger mildare straff än rättspraxis (Balvig 2006, Bondesson 1980, Hermansson 2009, Lindén & Similä 1982, Magnell 2008).

I studier om rättsmedvetande har man dessutom manipulerat förhållanden hos gärningspersonerna såsom ålder, härkomst, återfall i brott och sociala förhållanden och jämfört respondenter med avseende på dessa egenskaper (Balvig 2006:88,195,230,260,288). Balvig fann, då han jämförde olika grad av utbildning, att lågutbildade var mest straffbenägna (Balvig 2006:230).

Lindén och Similä (1982) jämför respondenter avseende på kön, ålder, utbildningsnivå och socialgrupp, och finner att det inte föreligger några betydande skillnader mellan dessa faktorer och vilken inställning till straffnivå man har. I den meningen menar de att det går att tala om ett ”allmänt rättsmedvetande”. De reserverar sig dock och påpekar att det inte innebär att alla tycker lika. I många fall finns det betydande individuella skillnader, men Lindén och Similä finner att skillnaderna endast till en viss del kan förklaras av sociala faktorer såsom kön, ålder, utbildningsnivå, socialgrupp och bostadsort (Lindén & Similä 1982: 76,66,74,128). Det verkar således finnas andra förhållanden än dessa som påverkar inställningen, exempelvis egen erfarenhet av brott som utgör fokus i föreliggande studie.

Sammanfattningsvis kan det, utifrån tidigare svensk forskning, fastställas att inställning till straffnivå varierar mellan undersökningarna.

De två amerikanska studierna, som redogörs för nedan, beskriver hur forskningsfältet ser ut i frågan om eventuella andra förhållanden, än metodval i studier om inställning till straffnivå, som kan påverka människors straffbenägenhet. Studierna har fokuserat på avvikande beteende och empatisk förmåga i förhållanden till straffbenägenhet. Studierna utgår från teorier som liknar social identitetsteori, vilket gör forskningen lämplig att jämföra med den här studien.

År 1973 genomförde John Quicker en sambandsstudie mellan grad av avvikande beteende och straffbenägenhet hos pojkar i åldern 14-18 år. Quicker utgår från Cloward's och Ohlin's subkulturteori som i sin tur är inspirerad av Mertons strainteori.

Kortfattat kan Cloward's och Ohlin's subkulturteori sägas ta fasta på bristerna att med legitima möjligheter uppnå de i samhället etablerade målen och de ser detta som en orsak till brottslighet (Sarnecki 2003:164-6). Quicker återger Cloward's och Ohlin's teori genom att betona att de som skyller sina misstag, i förståelsen av att ha begått brott, på samhället kommer att kritisera samhället och på så sätt alienera sig ifrån det. Quicker ställer, utifrån detta, upp sin hypotes i meningen att en individ som skyller sina misstag på samhället kommer att vara mer straffbenägen som ett uttryck för sin kritik mot samhället.

Själva undersökningen genomfördes genom att "fastställa" respondenternas grad av avvikelser med hjälp av självdeklarerad brottslighet och offentlig brottsstatistik och jämföra den med respondenternas straffbenägenhet (Quicker 1973:333-5). Straffbenägenhet undersöktes genom att respondenterna fick titta på olika bilder, föreställande situationer som handlade om frustration och vanmakt. De svarade enligt ett speciellt svarsschema och utifrån det bedömdes respondenternas straffbenägenhet (1973:335).

Resultatet gav empiriskt stöd för sambandet mellan straffbenägenhet och avvikande beteende utifrån Cloward's och Ohlin's teori om subkulturer, då det visade att de med högre grad av avvikande beteende var mer straffbenägna än de med lägre grad av avvikande beteende (Quicker 1973:336-7).

Quicker's hypotes och resultat går förvisso inte i linje med min hypotes, men är ändå ett exempel på en studie som studerat straffbenägenhet utifrån antagandet att den påverkas av faktorer hos respondenten (grad av avvikande beteende) vilket även den här studien syftar till att göra. Dessutom grundar sig teorin i en subkulturteori, vilken har många likheter med teorin om in- och utgrupper.

James Unnever och Francis Cullen (2009) har sammanställt en integrerad teori, utifrån en mängd forskning om empati och straffbenägenhet. Den visar hur skillnader i straffbenägenhet på individnivå³ kan förklaras utifrån grad av empati. Unnever och Cullen argumenterar för att högre grad av empatisk förmåga ger mindre straffbenägenhet då man antas identifiera sig med förövaren (Unnever & Cullen 2009:287). I sin teori integrerar de olika perspektiv som de hävdar påverkar straffbenägenheten. Enligt teorin påverkar personliga erfarenheter, gruppidentitet,

³ Orsaker till inställning till straff kan studeras på olika nivåer. Dels på strukturell nivå, dels på individnivå. Vid studier på strukturell nivå skulle exempelvis ett lands kriminalpolitik kunna vara studieobjektet. När man studerar på individnivå är det oftast orsaker hos individen eller orsaker i individens närmaste omgivning som står i fokus (Tham 2007:332-358).

socialt konstruerade bilder av förövare, sociala värderingar (religion, politisk åskådning etc.) vilken empatisk förmåga individer utvecklar och att denna i sin tur frambringar individuella skillnader i straffbenägenhet (Unnever & Cullen 2009:297).

De problematiserar teorin genom att påpeka att den inte går att tillämpa som förklaringsmodell för straffbenägenhet på strukturell nivå. Integrerade teorier om straffattityder, som deras, brister i förklaringsvärde då det kommer till förändringar i kriminalpolitik på strukturell nivå inom och mellan västerländska samhällen (Unnever & Cullen 2009:302). De står dock fast vid att behovet av ökad teoretisering om individuella skillnader i straffbenägenhet är stort (Unnever & Cullen 2009:299-302).

Föreliggande studie kommer i viss mån kunna bidra till detta fält då fokus ligger på att undersöka om och hur inställning till straffnivå påverkas av egen erfarenhet av kriminalitet.

Teoretiskt ramverk

Nedan beskrivs två teorier, vilka kommer att användas som förklaringsmodeller i den här studien där erfarenhet av kriminalitet antas påverka inställningen till straffnivå.

Den ena är social identitetsteori och den andra är Garlands teori om ”criminology of the self” och ”criminology of the other”. Det ska poängteras att jag inte testar Garlands teori, då hans teori tar sikte på att förklara vad som fått kriminalpolitiken att bli mer straff- och sanktionsinriktad, men hans teori används för att se om samma processer styr ”folkets” inställning till straffnivå. Det är inte en helt orimlig tanke utifrån gruppdynamik, det vill säga teorin om in- och utgrupp.

Tajfel och Turners sociala identitetsteori (1979) om in- och utgrupper, tolkar individens sociala identitet som att den är sprungen ur de grupper som den ingår i (Tajfel & Turner 2004:53-64, Brown 2000:281-290). Resultatet av detta blir att värdet av vår egen grupp (ingrupp) överskattas och andra grupper (utgrupper) nedvärderas. Det kallas ingrupsfavorisering respektive utgruppsdiskriminering.

Detta är olika sätt att förhålla sig till det man identifierar sig med och det som man avgränsar sig ifrån. Att skapa en positiv bild av sig själv och sin grupp är delvis en identitetsfråga, men även en fråga om rollbildning (Tajfel & Turner 2004:53-64, Brown 2000:281-290). Ingrupsfavorisering har i studier visat sig öka psykiskt välbefinnande och minskat känslor av att inte kunna hantera stress, vilket talar för att det är något grundläggande för människor (Outten, Schmidtt, Garcia & Branscombe 2009:161). Givet att man favoriserar sin egen ingrupp kommer man heller inte att döma ut de handlingar som är förknippade med ingruppen lika strängt som utgruppen i större utsträckning eventuellt gör.

Vilka typer av handlingar, attribut, idéer etc. som ingruppen är förknippad med specificerar inte Tajfel och Turner (1979) i deras teori. Gängse subkulturteorier och teorier om gäng fastslår dock kriminella handlingar som det huvudsakliga attributet för gruppstillhörigheten (Sarnecki 2003:164-177). Det ska dock påpekas att jag inte undersöker utstuderade gäng eller subkulturer, men de teorierna pekar på att det i vissa fall utgör ett val av ingruppskaraktär.

Garlands kriminologiska teori "criminology of the self" och "criminology of the other" tar sin utgångspunkt i tanken om att kriminalpolitiska beslut grundar sig i två perspektiv som han beskriver som motsatser (Garland 2002:137). Perspektiven är dels "criminology of the self", vilken innebär att lagöverträdare ses som normala, rationellt handlande varelser precis som vi, dels "criminology of the other", vilken ser lagöverträdaren som en hotfull främling, en exkluderad och desillusionerad varelse (Garland 2002:137-8). Den senare av de två, "criminology of the other", ger upphov till kriminalpolitik som uppmanar till att demonisera lagöverträdaren, att spela på rädslor inför "den andre" hos medborgarna för att legitimera straffskärpningar och ökad kriminalisering (Garland 2002:184). Den tidigare, "criminology of the self", förespråkar snarare en kriminalpolitik som syftar till att stilla oproportionerlig rädsla för brott och främja brottsprevention (Garland 2002:182-3). Dessa två utgångspunkter skapar vad Garland kallar två kriminologiska perspektiv, varpå kriminalpolitiska beslut i olika grad fattas (Garland 2002:10-14,16, 131, 137).

Garland menar vidare att de två senaste decenniernas kriminalpolitiska klimat i allt större utsträckning stödjer sig på teorin om "criminology of the other", då kriminalpolitiken blivit mer straffinriktad, populistisk och centrerad kring staten (Garland 2002:138).

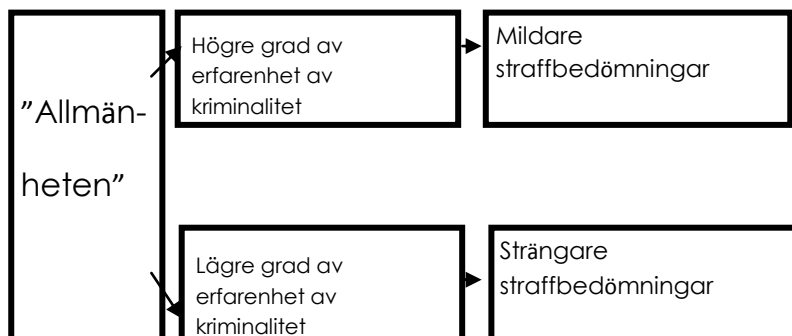
Frågeställningen kommer att studeras utifrån Garlands teoretiska ramverk i betydelsen av att de med högre grad av erfarenhet av kriminalitet inte i samma utsträckning ser kriminella handlingar som "the other" och därmed är mildare i sina straffbedömningar. Detta påminner om hur identifiering, i teorin om in- och utgrupp, fungerar på ett snarlikt sätt då man favoriserar det man identifierar sig med och värderar hos ingruppen. De med mindre erfarenhet av kriminalitet ser i högre grad kriminella handlingar som "the other" och dömer därmed strängare. Lägre/högre grad av erfarenhet av kriminalitet utgör således i den här studien ett val av in/utgruppkaraktär, med vilket man kan identifiera sig i olika utsträckning.

Det ska poängteras att man nödvändigtvis inte identifierar sig med kriminella handlingar bara för att man känner någon som har gjort något kriminellt eller för att man själv har gjort något kriminellt, men i den här studien är det en operationalisering för att kunna mäta eventuella orsaker till inställningen gällande straffnivå. Detta påpekande skulle kunna exemplifiera ett eventuellt problem med teorivalet. Det är inte otänkbart att teorin är svår att tillämpa på

resultatet. Det kan vara en effekt av metodvalet, eftersom det är svårt att mäta identifiering och attityder med hjälp av enkäter. Det kommer i så fall problematiseras i den avslutande diskussionen.

Utifrån dessa teorier blir hypotesen att högre grad av erfarenhet, som i sin tur antas leda till identifiering, påverkar straffbenägenheten. Genom min studie gör jag ett försök att se om det finns stöd för en sådan hypotes.

Hypotesmodell 1.

Metod och material

Metodavsnittet redogör för insamlingsproceduren, metoden, validitet, reliabilitet, urvalet och population. Eftersom tidigare forskningsresultat varierat beroende på metodval är detta metodavsnitt relativt omfattande. För- och nackdelar med metoden diskuteras dock i den avslutande diskussionen.

Insamlingsprocedur

Efter att jag valt ut vilka skolor jag ville undersöka, vilket redogörs för under avsnittet "urvalsprocess", kontaktades skolorna via telefon. I båda fallen kopplades jag vidare till klassföreståndare för samhällskunskapsklasser. Vilket ämne eleverna läste bedömde jag som relativt godtyckligt, så länge eleverna inte hade specialkunskaper i till exempel kriminologi eller juridik vilket hade kunnat snedvrída resultatet. I vilken riktning resultatet skulle ha påverkats är emellertid svårt att säga utifrån tidigare forskning, som pekar åt olika håll vad gäller straffbenägenhet och exempelvis utbildningsnivå⁴.

Besvarandet av enkäterna skedde i klassrummet under lektionstid. Jag ombesörjde utdelningen av enkäterna i den ena skolan och i den andra skolan sköttes det av en lärare. Anledningen till att jag inte var med i den andra skolan vara på grund av svårigheter att boka en gemensam tid. Den lärare jag hade kontakt med var bortrest och hade på grund av flygkaos i

⁴ Balvigs (2006) studie visar till exempel att lågutbildade är de mest straffbenägna.

London blivit flera dagar försenad. Då läraren slutligen kom hem var jag bortrest. Lösningen blev att jag åkte med enkäterna till skolan några dagar innan min avfärd och pratade med läraren i cirka en halvtimme. Då gav jag instruktioner så att han kunde dela ut enkäterna under tiden jag var bortrest.

Efter en kort beskrivning⁵ för eleverna av vad enkäten innebar gavs tjugo minuter till ifyllandet. Under ifyllandet av enkäten befann jag mig i klassrummet för att finnas till hands och besvara enklare frågor såsom var eller hur svarsblanketten skulle fyllas i. I den andra skolan befann sig läraren i klassrummet vilken ombads att inte ge mer information om enkäten än den jag gav till den andra klassen, för att försäkra att alla elever fick lika mycket information om enkäten och studien.

Den slutgiltiga svarsfrekvensen blev 29 elever (56 procent), varav 21 är flickor och 8 är pojkar, av totalt 52 elever. Svartsfördelningen var inte jämn bland skolorna då jag erhöll 20 svar från den ena skolan och 9 svar från den andra. De resterande 23 eleverna som inte svarade på enkäten föll bort på grund av att de inte var närvarande i skolan. Utdelningen av enkäterna i båda skolorna gjordes på s.k. mentorslektion vilken, enligt lärarna, i regel har hög frånvaro. Inga enkäter bedömdes som oseriöst eller felaktigt ifyllda, vilket gjorde att samtliga 29 ifyllda enkäter kunde användas. Materialet kodades manuellt i statistikprogrammet PASW.

Vinjetter som metod

En vinjett är en kort och konkret beskrivning av en person, situation eller händelse som respondenten ska ta ställning till på olika sätt (Jergeby 1999:12). I den här studien innebär ett ställningstagande att uppge lämpligt straff.

Jergeby formulerar tre hållpunkter för tillämplighet av vinjettmetoden som jag applicerar på min studie; 1) när man på ett rimligt sätt kan identifiera dimensioner och nivåer (ex. egen erfarenhet av kriminalitet, inställning till straffnivå), 2) när ett fenomen ska värderas det vill säga någorlunda ska anpassas till en skala (ex. svarsformuläret är uppdelat i en straffskala) och 3) när många frågor är lika i ordalydelse och svarsformat (ex. svarsformuläret är uppdelat i en straffskala) (Jergeby 1999:39).

Fördelen med att använda vinjettmetoden i den här studien är att informationen är densamma för alla respondenter och att det jag vill studera (inställning till straffnivå) därmed baseras på samma information om en händelse.

En del av kritiken mot vinjettmetoden har bestått i att respondenterna ställs inför hypotetiska situationer de själva inte upplevt, vilket kan forcera fram svar och bedömningar som inte speglar respondentens ”verklighet” (Jergeby 1999:29). Vinjetterna och frågorna om personliga

⁵ Se bilagan av enkäten för en mer utförlig beskrivning av vilken information jag gav vid utdelandet.

erfarenheter av kriminalitet kan väcka jobbiga minnen och möjligtvis upplevas kränkande, vilket in sin tur skulle kunna leda till under- eller överrapportering på grund av skämtsamma svar (Ring 1999:74).

För att få bättre insikt i liknande felkällor vore ett komplement till kvalitativa intervjuer att föredra för att fördjupa analysen av materialet och tillförlitligheten i datan och samtidigt i hög grad vara förenlig med syftet.

Att välja vinjetter

De vinjetter som ingår i enkäten behandlar gatuvåld, våld i parförhållande och narkotikaförsäljning och de är hämtade från Balvigs (2006) studie. Balvigs (2006) studie innehöll sju vinjetter. Den främsta anledningen till att jag bara använde mig av tre vinjetter/fall var för att minska läsmängden. Det var en avvägning då mycket läsning skulle kunnat minska svarsbenägenheten.

Det är mycket möjligt att vissa av brottstyperna som vinjetterna tar upp är vanligare i något av områdena som jag undersöker, vilket kan resultera i att olika brott tas olika allvarligt i de olika områdena. Om skevheter uppstår i resultatet kommer det att problematiseras i diskussionen, som en validitets- och reliabilitetsaspekt. Det är dock möjligt att just det belyser andra intressanta områden som kan utgöra förslag till framtida forskning.

Det finns en risk att känslan av identifiering i vinjetten om gatuvåld inverkar på inställningen till straffnivå på så sätt att ungdomarna i vinjetten är lika gamla som respondenterna (18 år). Det övervägdes då vinjetten valdes, men bedömdes inte utgöra ett hot mot studiens validitet. En fördel med att eleverna identifierar sig med ungdomarna i vinjetten skulle dock kunna vara att de bedömer brottet utifrån faktorer som de har relativt god insikt i, eftersom de är jämnåriga.

Metodologiska överväganden

Eftersom studien baseras på enkätundersökning innefattar den de generella problem som är förknippade med den typen av undersökningsdesign. I det här avsnittet exemplifieras några.

Studiens giltighet

Validitet avser ett mätinstruments precision och noggrannhet och utifrån det kan det sägas något om studiens reliabilitet, det vill säga hur tillförlitlig studien är.

Huruvida variabeln erfarenhet av kriminalitet verkligen mäter erfarenhet av kriminalitet kan ses som det största hotet mot validiteten i studien. Detta kan påverka vilka slutsatser jag kan dra och hur rimliga de är. I den här studien kategoriseras en elev som har snattat som att ha erfarenhet av kriminalitet. Snatteri är ingen grov kriminell handling och indelningen riskerar att fånga en stor grupp elever. Risken är att variabeln som ska definiera erfarenhet är för vid. Men

då jag från början visste att urvalet skulle vara litet (som mest runt 50 elever) så inkluderade jag snatteri i operationaliseringen av erfarenhet av kriminalitet. Detta för att försäkra mig om att det i slutändan inte var någon som hade erfarenhet på grund av en för sträng operationalisering. Sträng i bemärkelsen att fokus låg på grövre brottslighet.

En annan risk är att urvalet kan representera en skevt fördelad grupp som har mer erfarenhet av kriminalitet än vad gemene man har. För att få bättre insikt i det vore ett större urval, med blandade åldrar att föredra. Men även frågor som ger en djupare bild av hur individens erfarenhet av kriminalitet ser ut. Erfarenhetsvariabeln är utformad genom att frågor ställs om tidigare erfarenhet av kriminalitet, inte om huruvida eleverna identifierar sig med kriminella handlingar. Kvalitativa intervjuer kan ge en mer tillförlitlig bild av huruvida individen själv skulle säga sig identifiera sig med kriminella handlingar på grund av sin erfarenhet av kriminalitet.

Hur eleverna tolkar svarsalternativen eller huruvida de svarar sanningsenligt är praktiskt taget omöjligt att få klarhet i med hjälp av vinjettmetoden, därför vore det lyckligt att kombinera vinjettmetod med intervjumetod för att stärka kriterievaliditeten (Jergerby 1999:34, Ring 1999:75).

Ett annat sätt att bedöma validiteten i studien är att titta på svarens logik. Låg validitet förutsätter att frågorna eller vinjetterna skulle vara slumpmässigt givna, till exempel att vinjetten beskriver ett spädbarn som säljer narkotika, att svarsformuläret består i förslag på orimligt höga straff, eller att respondenternas svar inte följer någon logik (Jergerby 1999:34, Ring 1999:75). De ifyllda enkäterna uppvisade svar som följer en logik vilket visar på att frågorna och vinjetterna kan sägas ha god validitet.

Studiens tillförlitlighet

En studie med god tillförlitlighet, reliabilitet, är en studie som vid upprepning erhåller samma resultat (Bryman 2002:43). I metod- och teorigenomgången redovisar jag på vilket sätt jag har genomfört studien. Genom en transparent redogörelse för hur studien genomförts ökar reliabiliteten (Bryman 2002:43). Detta har jag strävat efter genomgående i uppsatsen. Trots osäkerhet om huruvida eleverna identifierar sig med kriminella handlingar så har jag tolkat svaren på ett så genomskinligt sätt som möjligt. Med detta ökar sannolikheten för att erhålla samma resultat om studien skulle replikeras.

Allmänt ses vinjettmetoden som en reliabel metod just därför att informationen är densamma till alla respondenter, men det bygger på att vinjetterna är utformade stringent utefter teori och utifrån dimensioner (variabler) och nivåer (värden) (Jergerby 1999:31,35). På många sätt har den här studien god reliabilitet.

Variabeln erfarenhet av kriminalitet är något som kan bidra med lägre reliabilitet, eftersom utformningen på frågan inte säger något om huruvida eleverna faktiskt identifierar sig med kriminella handlingar. Men att fråga rakt ut om eleverna anser sig själva identifiera sig med kriminella handlingar ger heller inte någon insikt i vad eleverna åsyftat då de svarat på frågan. Ur denna synpunkt är det återigen viktigt att påpeka att studiens reliabilitet skulle stärkas genom att komplettera metoden med kvalitativa intervjuer för att få insikt i sådana oklarheter.

Huruvida eleverna upplever vinjetterna som obehagliga då de eventuellt väcker jobbiga minnen, kan leda till under- och överrapportering och kan minska reliabiliteten (Ring 1999:74).

Efter att ha utvärderat trovärdigheten i vinjetterna med två kvalitativa forskningsintervjuer⁶, upptäcktes inga problem med till exempel att förstå brottsbeskrivningarna och de intervjuade tyckte att vinjetterna var trovärdiga då de tillfrågades om det. Det var heller ingen som tyckte att vinjetterna var skildrade på ett obehagligt sätt. Detta gör det även rimligt att anta att respondenter vid nya eller fler mätningar inte heller skulle anse det.

Materialet

Enkäten

Enkäterna består av tre vinjetter som beskriver fall av gatuvåld, våld i parförhållande och narkotikaförsäljning. Var och en följs av ett svarsformulär enligt en straffskala⁷ där eleverna fyller i vilket straff de personligen tycker är passande och vilket straff de tror domstolen har dömt ut. Varje svarsformulär avslutas med en öppen fråga där eleven kan ange andra straff än de som presenteras. Enkäten avslutas med frågor om egen erfarenhet av kriminalitet. Här ställs tre frågor om respondentens och respondentens omgivnings eventuella erfarenheter av kriminalitet. Dessa frågor kan enbart besvaras med fasta svarsalternativ. Som bakgrundsinformation kommer det att finnas en könsvariabel där respondenten kan ange kvinna/man.

Urval

Urvalet i den här studien är ett bekvämlighetsurval, vilket innebär att 2 skolor har valts ut som var tillgängliga och villiga att ställa upp (Bryman 2002:109). Genom Skolverkets hemsida tog jag kontakt via telefon med skolorna. De två första skolorna jag kontaktade var villiga att ställa upp.

⁶ Detta var på metodkursen på nivå III under vårterminen 2010, där ett intervjumoment ägde rum. Intervjuerna visade att trovärdigheten i vinjetterna var stor. De två informanterna uppgav, i likhet med Balvigs resultat, att de var strängare än en domstol, när de i själva verket var mildare än domstolen. De påföljdsalternativ som var mest ”populära” var elektronisk fotboja, samt vård. En tendens som visade sig under båda intervjuerna, var att straffbedömningen blev mildare ju längre vi pratade om vinjetterna. Det skulle också kunna sägas stödja Balvigs tes om att det informerade och konkreta rättsmedvetandet ger mildare bedömningar.

⁷ Se bilaga.

Samtliga kommunala skolor i Stockholm, som kan sägas vara populationen, består av totalt 13 863⁸ elever. Men då detta är ett bekvämlighetsurval är generalisering omöjlig, eftersom jag inte vet vilken population urvalet är representativt för (Bryman 2002:109).

I urvalet ingick alltså totalt 2 gymnasieklasser med sammanlagt 52 elever, varav 39 var flickor (75 procent) och 13 var pojkar (25 procent).

Skälet till att jag valde att undersöka gymnasieungdomar i Stockholm var dels på grund av att administrationen av enkäterna skulle gå så smidigt som möjligt, dels att elever i gymnasiet har mer lästräning och därför borde tillgodogöra sig innehållet bättre än elever i de lägre årskurserna.

Det initiala syftet med studien var att undersöka social bakgrund vid sidan av erfarenhet av kriminalitet. Detta genom att det skulle utgjort ett motiv till urvalet. På grund av platsbrist valdes social bakgrund bort. Jämförelserna mellan skolorna kvarstår inte i studien då urvalen behandlas som ett.

Population

För att kunna generalisera resultat måste urvalet vara representativt för populationen (Bryman 2002:100). Den här studien antar formen av en pilotstudie vilket innebär att den dels görs för att kontrollera om upplägget på studien skulle fungera för en fullvärdig studie, dels för att samla in material som i så fall kan användas i den fullvärdiga studien. ”Den fullvärdiga studien” kan i det här fallet ses som den rikstäckande svenska studien om inställning till straffnivå som genomförs vid Kriminologiska institutionen i Stockholm. På grund av detta och faktumet att det är ett bekvämlighetsurval görs inga anspråk på att kunna generalisera resultaten.

Etiska aspekter

Varje enkät inleds med information om samtycke, konfidentialitet, anonymitet och att nyttjandet av informationen i enkäterna enbart kommer att begränsas till den här studien (Vetenskapsrådet). Ur dessa aspekter är enkätmaterial relativt problemfritt rent etiskt.

Det som kan ses som en etisk implikation är att jag undanhåller syftet med studien, eftersom eleverna inte får någon information om att deras straffangivelser och deras erfarenhet av kriminalitet kommer att jämföras. Hårddraget så innebär det att jag överväger nyttan med forskningen framför eventuella konsekvenser för respondenterna (Brinkman & Kvale 2009:90). En sådan konsekvens skulle kunna vara att vinjetterna eller frågorna väcker obehagliga minnen (Ring 1999:73).

⁸ Uppgift hämtad från Skolverkets hemsida 10-04-22 och gäller läsåret 2009/2010. Uppgift om könsfördelning saknas.

Frågorna om elevernas egen och omgivnings erfarenhet av kriminalitet är inte helt lätta då de kan upplevas som närgångna och privata och därför riskeras att inte besvaras. Vinjetterna kan, som nämnt, väcka obehagliga minnen och det kan inte undvikas genom något av kriterierna för forskningsetiska principer, men under de två intervjuer jag gjorde, uttrycktes inget som kan antyda att vinjetterna är formulerade på ett hotande sätt. Faktumet att det inte finns någon uppföljning av information och känslor som enkätfrågorna möjligtvis framkallar, kan även det ses som en etisk implikation (Bryman 2007:443).

Genus

Mitt syfte i studien har inget fokus på att belysa skillnader mellan kön i resultatet och läggs på så sätt ingen vikt vid. Om det finns en antydning till skillnader mellan könen hade könsvariabeln möjliggjort jämförelser mellan könen vilket motiverar att ha med den.

Det faktumet aktualiserar frågan om huruvida forskning som medvetet eller omedvetet belyser skillnader mellan kön bidrar till att förstärka skillnader (Pettersson & Tiby 2003:229-230). Ur feministiskt perspektiv innebär fokusering på skillnader mellan kön att man i viss mån reproducerar könsdifferentieringen, vilket kan bidra till att förstärka maktojämlikheten mellan könen (Lander 2003:22-24). Att problematisera relationen mellan kvinnor och män är genusteorins uppgift vilken förenar en rad olika feministiska inriktningar och teoretiska perspektiv (Lander, Pettersson & Tiby 2003:7-8).

Faktumet att alla gärningspersoner i vinjetterna är män väcker tankar om hur både flickornas och pojkarnas inställning till straffnivå påverkas av det. Det är inte omöjligt att de manliga respondenterna i studien känner igen sig mer i brottsbeskrivningarna och att det påverkar svaren i någon riktning.

Resultat och analys

Då detta är en kvantitativ studie redovisas resultaten huvudsakligen med hjälp av tabeller.

Diskussionen återfinns direkt efter resultatredovisningen. Resultatredovisningen inleds med elevernas inställning till straffnivå i respektive fall/vinjett och kommer enbart att visa elevernas personliga inställning till straffnivå. Den avvägningen gjordes då elevernas antagande om domstolens dom i större utsträckning kan spegla annat än straffbenägenhet, till exempel kunskap eller okunskap (Lindén & Similä 1982:128). Frågan om elevernas antagande om domstolsdomen var initialt med då denna skulle jämföras med rättspraxis. Under studiens gång utkristalliserades syftet med studien och frågan om domstolsantagandet ansågs inte relevant i förhållande till syftet. Därför uteslöts den i analysen.

Därefter redovisas erfarenhet av kriminalitet i två frekvenstabeller, uppdelat i indirekt och egen erfarenhet av kriminalitet. Slutligen uppställs två korstabeller där sambandet mellan dels indirekt, dels egen erfarenhet av kriminalitet och inställning till straff i respektive fall redovisas.

Första steget i analysen av datan var att kategorisera dels de tretton straffsvarsalternativ som avser att mäta inställning till straffnivå, dels de två frågorna som avser att mäta erfarenhet av kriminalitet. Inställning till straffnivå gjordes till en dikotom variabel; icke-frihetsberövande straff och frihetsberövande straff, där frihetsberövande straff innebär fängelse och intensivövervakning med elektronisk fotboja. Det senare inkluderades då det rent juridiskt är ett fängelsestraff (Hermansson 2009:21). Övriga påföljder kategoriserades som icke-frihetsberövande straff, till exempel villkorlig dom och samhällstjänst⁹.

Erfarenhet av kriminalitet delades in i indirekt och egen erfarenhet av kriminalitet. Detta då det visade sig att alla utom en elev uppgav att de hade någon form av erfarenhet av kriminalitet. Indirekt erfarenhet av kriminalitet motsvaras av frågan *"känner Du någon som..."* och egen erfarenhet av kriminalitet motsvaras av frågan *"har Du själv gjort något av ovanstående..."*. Frågan om man känner någon fått ett straff redovisas enbart som en bilaga (tabell 4 i bilagan), eftersom den variabeln upplevdes som svår att jämföra med erfarenhet av kriminalitet.

Inställning till straffnivå

Totalt sett fördelar sig svaren relativt jämt mellan de frihetsberövande påföljderna (48 procent) och de icke frihetsberövande (52 procent). Om man dock ser till de olika brottstyperna var och en för sig blir skillnaderna större (för mer detaljerad redovisning av påföljdsval se tabellerna 1-3 i bilagan). I fallet om narkotikaförsäljning anges nästan lika många icke-frihetsberövande som frihetsberövande straff. I de både våldsbrottsfallen är däremot svarsfördelningen mycket olika. Drygt sex gånger fler svaranden har angivit frihetsberövande straff i fallet om relationsvåld än i fallet om gatumisshandel.

⁹ Tabell 1,2 och 3 i bilagan är frekvenstabeller och visar vilka straff och straffkombinationer eleverna utdömde i respektive fall.

Tabell 1. Frekvenstabell över elevernas personliga straffutdömande i respektive fall, uppdelat i icke-frihetsberövande och frihetsberövande straff. (N=29).

	Straff	Antal	Giltig procent
Gatuvåld	<i>Icke-frihetsberövande</i>	26	90
	<i>Frihetsberövande</i>	3	10
Våld i parförhållande	<i>Icke-frihetsberövande</i>	4	13
	<i>Frihetsberövande</i>	24	83
	<i>Bortfall</i>	1	4
Narkotikaförsäljning	<i>Icke-frihetsberövande</i>	15	52
	<i>Frihetsberövande</i>	13	44
	<i>Bortfall</i>	1	4

Erfarenhet av kriminalitet

För att få en bild av hur elevernas erfarenhet av kriminalitet ser ut visas nedan två frekvenstabeller (se tabell 2 och 3) över vilka brott eleverna uppgav att de kände någon som begått (indirekt erfarenhet av kriminalitet), samt om eleverna begått några av de föreslagna brotten själva (egen erfarenhet av kriminalitet).

Tabell 2. Frekvensfördelning över indirekt erfarenhet av kriminalitet. (N=29)¹⁰.

	Antal	Giltig procent
Stulit från en privatperson	17	61
Stulit från en butik	25	89
Varit i slagsmål med någon den kände	18	64
Varit i slagsmål med en främling	18	64
Köpt/sålt narkotika	17	61
Ingen indirekt erfarenhet	1	4
Bortfall	1	4

Det vanligaste brottet som eleverna uppger att någon de känner har begått är att ha ”stulit från en butik”. Att känna någon som begått samtliga brott (stulit från en privatperson, varit i slagsmål med någon den kände, varit i slagsmål med en främling, samt köpt/sålt narkotika) är inte lika vanligt. Nio personer känner någon som begått samtliga brott och har även själv begått något av de föreslagna brotten (se tabell 5 i bilagan). Anmärkningsvärt är att mer än hälften av eleverna i respektive fråga uppger sig känna någon som begått något av brotten. Alla utom en elev uppgav sig ha indirekt erfarenhet av kriminalitet.

¹⁰ Respondenterna är dubbelredovisade i frekvenstabellen, eftersom de kan ha angivit flera alternativ.

Nedan visas en frekvensfördelning över elevernas egen erfarenhet av kriminalitet. Det är ungefär hälften av eleverna som har begått något av de föreslagna brotten själv. Detta kan ställas mot indirekt erfarenhet som är dubbelt så vanligt som egen erfarenhet. Endast en person uppger sig inte ha någon erfarenhet alls, det vill säga känner inte någon som begått något brott, har själv inte begått något brott, eller känner inte någon som fått något straff (se tabell 5 i bilagan). Denna ”grupp” kan sägas vara en ytterlighet och är av resultatet att döma inte särskilt vanlig.

Tabell 3. Frekvensfördelning över egen erfarenhet av kriminalitet. (N=29).

	Antal	Giltig procent
Ja	13	44
Nej	15	52
Bortfall	1	4

Skiljer sig inställning till straffnivå åt beroende på erfarenhet av kriminalitet?

Det sista avsnittet i resultatdelen kommer att göras i två steg. I tabellerna nedan (tabell 4 och 5) har indirekt och egen erfarenhet av kriminalitet ställts emot icke-frihetsberövande och frihetsberövande straffutdömanden i respektive fall. Tabellerna är indelade efter egen erfarenhet och ingen egen erfarenhet av kriminalitet (tabell 4) och indirekt erfarenhet och ingen indirekt erfarenhet av kriminalitet (tabell 5).

Tabell 4. Frekvenstabell över egen erfarenhet av kriminalitet och ingen egen erfarenhet av kriminalitet och straffutdömanden i samtliga fall. (N=29).

Fall	Straff	Egen erfarenhet	Ingen egen erfarenhet
Gatuvåld	<i>Icke-frihetsberövande</i>	14 (88)	13 (100)
	<i>Frihetsberövande</i>	2 (12)	0 (0)
Våld i parförhållande	<i>Icke-frihetsberövande</i>	2 (13)	2 (14)
	<i>Frihetsberövande</i>	13 (81)	11 (79)
	<i>Bortfall</i>	1 (6)	1 (7)
Narkotikaförsäljning	<i>Icke-frihetsberövande</i>	8 (50)	7 (50)
	<i>Frihetsberövande</i>	7 (44)	6 (43)
	<i>Bortfall</i>	1 (6)	1 (7)

I tabell 4 och 5 kan det konstateras att då erfarenhet av kriminalitet ställs mot inställning till straffnivå kvarstår de tendenser som beskrevs då enbart inställning till straffnivå redovisades. Det vill säga hur svarsfördelningen mellan icke-frihetsberövande och frihetsberövande straff

fördelar sig. Oavsett vilken typ av erfarenhet (indirekt, egen samt ingen erfarenhet) eleverna angivit har fallet om narkotika en jämn fördelning mellan icke-frihetsberövande och frihetsberövande straff. De två våldsbrotten har en ojämn svarsfördelning, där relationsvåldet frambringar en övervägande del frihetsberövande straff och fallet om gatumisshandel ger övervägande icke-frihetsberövande straff.

De elever som uppgivit sig inte ha indirekt erfarenhet eller egen erfarenhet av kriminalitet fördelar sig på liknande sätt mellan frihetsberövande och icke-frihetsberövande straff i respektive fall. Detta i likhet med de elever som uppgett att de har erfarenhet (indirekt, egen). Utifrån dessa resultat kan det sägas att erfarenhet av kriminalitet inte tycks påverka elevernas inställning till straffnivå. Eller annorlunda uttryckt; inställningen till straffnivå uppvisar alltså liknande tendenser oberoende av erfarenheten eller oerfarenheten av kriminalitet.

Tabell 5. Frekvenstabell över indirekt erfarenhet av kriminalitet och ingen indirekt erfarenhet av kriminalitet och straffutdömanden i samtliga fall. (N=29).

	Straff	Indirekt erfarenhet av kriminalitet	Ingen indirekt erfarenhet av kriminalitet
Gatuvåld	<i>Icke-frihetsberövande</i>	26 (93)	1 (100)
	<i>Frihetsberövande</i>	2 (7)	0 (0)
Våld i parförhållande	<i>Icke-frihetsberövande</i>	4 (14)	0 (0)
	<i>Frihetsberövande</i>	23 (83)	1 (50)
	<i>Bortfall</i>	1 (3)	1 (50)
Narkotikaförsäljning	<i>Icke-frihetsberövande</i>	14 (50)	1 (50)
	<i>Frihetsberövande</i>	13 (46)	0 (0)
	<i>Bortfall</i>	1 (4)	1 (50)

Utifrån dessa resultat kan frågeställningen besvaras. Inställning till straffnivå påverkas inte av vilken erfarenhet av kriminalitet eleverna har, varken indirekt erfarenhet eller egen erfarenhet. Nedan kommer en återkoppling till teori och tidigare forskning om hur dessa resultat kan tolkas. Jag kommer att inleda med koppling till teorin och sedan göra jämförelser och bidra med tankar om hur resultatet kan tolkas utifrån tidigare forskning. Innan jag inleder mina tolkningar så vill jag påpeka att de resultat jag bygger tolkningarna på är gjorda på ett mycket litet urval vilket gör tolkningarna hypotetiska. De resonemang jag gör utifrån teori och forskning ska ses som exempel på hur man kan tolka resultatet som inte visade på några skillnader. Man bör dock ha i åtanke att det lilla urvalet inte möjliggör så ”starka” tolkningar. Det lilla urvalet aktualiserar

frågan om vilka tolkningar som kan göras överhuvudtaget. Det kommer att problematiseras i diskussionen. Nedan resonerar jag alltså om resultaten med utgångspunkt i valda teorier och forskning.

Teorin om in- och utgrupp var tänkt att användas som en förklaringsmodell i den här studien där erfarenhet av kriminalitet antogs påverka vilken inställning till straffnivå man har. Då inga tydliga skillnader i inställning till straffnivå mellan de med egen och indirekt erfarenhet av kriminalitet fanns, kan det sägas att teorin inte är behjälplig till att förklara resultatet. Som jag nämnde i teoriavsnittet finns det en risk att de valda teorierna är svåra att applicera på resultatet, då erfarenhet av kriminalitet inte är en given faktor vid identifiering med kriminella handlingar. Då resultatet inte visade sig förenligt med tesen, upplevdes mycket riktigt teorin som komplicerad att använda som förklaringsmodell.

Nedan ges två alternativa tolkningar om hur de obefintliga skillnaderna i resultatet kan tydas, utifrån teorin om in- och utgrupp. 1) att erfarenhet av kriminalitet inte grupperar individer i in- och utgrupper och är därför inget man identifierar sig med eller avgränsar sig ifrån. 2) att erfarenhet av kriminalitet faktiskt är ett val av in- och utgruppskaraktär, men att själva ingruppen inte ger något utslag i den här undersökningen om inställning till straffnivå. Huruvida de som känner någon som gjort något kriminellt eller själva gjort något kriminellt ser dessa som sin ingrupp är således varken uteslutet eller givet.

I likhet med teorin om in- och utgrupp kändes även Garlands teori svår att använda på resultatet. Garlands teori om "criminology of the self" och "criminology of the other" är en förklaringsmodell till vad som fått dagens kriminalpolitik att bli mer straff- och sanktionsinriktad. Det är följaktligen en förklaringsmodell på strukturell nivå, då den behandlar kriminalpolitik. Unnever och Cullen (2009) konstaterar att deras integrerade modell, om orsaker på individnivå som påverkar straffbenägenheten, inte bör tillämpas för förklaringar på strukturell nivå. Unnevers och Cullens påpekande stämmer möjligtvis in på min studie där Garlands teori upplevs svår att applicera då hans teori behandlar ett strukturellt perspektiv. Om man utgår från det, så hade Garlands teori kunnat användas som en grund för en politisk-filosofisk diskussion, förutsatt att ett signifikant resultat erhållits. Då hade resultatet kunnat tolkas utifrån att erfarenhet av kriminalitet påverkar inställning till straffnivå och hur det eventuellt kan vara relaterat till en straff- och sanktionsinriktad kriminalpolitik. Med det bedömer jag Garlands teori som en god grund att diskutera eventuella resultat utifrån, men inte som en teori att ställa upp hypoteser kring, åtminstone inte i den här studien.

Unnevers och Cullens (2009) integrerade modell om straffbenägenhet är intressant då den framhåller betydelsen av empatisk förmåga som en konstruktion av en mängd olika faktorer i förhållande till attityder om straff. Medelst mitt teorival skulle det kunna sägas att jag testade en

faktor (personliga erfarenheter) som Unnever och Cullen hävdar ingår i empati som i sin tur påverkar straffbenägenheten. Trots att jag inte fann stöd för min tes kan resultaten genom Unnevers och Cullens (2009) integrerade modell tolkas som att det antagligen är en mängd faktorer som integrerar samtidigt och påverkar människors inställning till straffnivå. Det är en ad hoc förklaring till de obefintliga skillnaderna i resultatet. Men även en insikt som ger uppslag till ny intressant forskning.

Slutligen kommer resultaten att tolkas utifrån Quickers teori. Quickers hypotes och min hypotes är uppställda utifrån olika teorier och Quicker antar att erfarenhet av kriminalitet (kriminellt beteende) påverkar straffbenägenhet i strängare riktning. Vi studerar till synes relativt lika fenomen, men utifrån olika teser. Min tes visade sig inte stämma medan Quickers gjorde det. Quickers studie visar alltså att det är fullt möjligt att det förhåller sig motsatt. Att erfarenhet av kriminalitet ökar straffbenägenheten. Det skulle kunna vara en tolkning av mina obefintliga skillnader, det vill säga att det förhåller sig motsatt.

Två andra möjliga tolkningar av våra olika resultat skulle kunna vara att 1) de variabler som Quicker ställt upp är mer stringent utformade efter teorin, och 2) att valet av teori passar bättre för att undersöka orsaker som kan påverka straffbenägenhet. Om det förhåller sig så, pekar det på ytterligare metodologiska tillkortakommanden med min studie. Det aktualiserar även det jag kortfattat nämnde i avsnittet om tidigare forskning i nordiska undersökningar om rättsmedvetande, där metodval tycks spela en avgörande roll för studiernas resultat. Utifrån Lindéns och Similäs (1982) slutsats av deras resultat skulle de obefintliga skillnaderna i mitt resultat kunna tolkas såsom de tolkar dem - att det inte finns några sociala faktorer¹¹ hos respondenterna som påverkar inställningen till straffnivå. Utifrån den slutsatsen ansluter de till andra forskare och hävdar att man kan tala om en ”allmän” inställning till straffnivå (Lindén & Similä 1982:128). Men det väljer jag att inte göra med hänsyn till att det var mer regel än undantag att vara ”erfaren” i min studie, vilket således inte tillåter sådana slutsatser. Det bör återigen påpekas att dessa tolkningar enbart är förmodade eftersom mitt urval endast bestod av 29 enkäter.

Diskussion

Frågeställningen kunde besvaras utifrån resultatet som visade att elevernas inställning till straffnivå inte påverkades av deras erfarenhet av kriminalitet, varken indirekt eller egen. Sammanfattningsvis kan analysen av resultatet sägas handla om olika anledningar till varför teorierna var svåra att applicera på resultatet. Den tidigare forskningen anknöts genom att

¹¹ Här avses kön, ålder, utbildningsnivå och socialgrupp (Lindén & Similä 1982:128).

betona att det kan vara flera faktorer vid sidan av erfarenhet av kriminalitet som påverkar inställningen till straffnivå. Men också att det skulle kunna förhålla sig omvänt – att erfarenhet av kriminalitet ökar straffbenägenheten. Då urvalet är litet reserverar jag mig för att tolkningarna bör ses som hypotetiska. Huruvida studien klargjort om erfarenhet av kriminalitet påverkar inställningen till straffnivå låter jag fortfarande vara osagt på grund av det lilla urvalet. Studien bör utökas och mätinstrumenten förfinas för att kunna få bättre insikt i det.

Nedan kommer jag att nämna några problem med metoden som jag påträffade under arbetet. Som jag nämnde i avsnittet om metodologiska överväganden är det största hotet mot validiteten i studien antagligen tillförlitligheten i variabeln om erfarenhet av kriminalitet och till följd av det, även teorivalet.

Av resultatet att döma påverkar inte enskilda elevers erfarenhet av kriminalitet vilken inställning till straffnivå eleverna har. Detta kan ha att göra med att alla elever utom en hade någon form av erfarenhet av kriminalitet. Det kom som en förvåning att majoriteten av eleverna hade erfarenhet och min slutsats av det var att antingen hade jag undersökt en grupp som är mer erfarna än gemene man eller att definitionen av erfarenhet var för vid. Troligen är det senare alternativet mest sannolikt. Den insikten innebär att studien kan utvecklas och kunskapen om det känns intressant och lärorik i arbetet med studien. Konsekvensen av att definitionen fångade en mycket större grupp än jag hade förväntat och faktumet att det var ett litet urval gör att resultaten måste tolkas med försiktighet. Men med mer resurser, i form av tid och pengar, kan den här pilotstudien utvecklas och inbegripa ett större urval och förfinade mått, som till exempel frågor som mäter grad av identifiering. Detta i kombination med kvalitativa intervjuer och fokusgruppsintervjuer där mer utvecklade frågor hade kunnat ställas om exempelvis huruvida man identifierar sig med kriminella handlingar eller inte. Intervjuer möjliggör även djupare diskussioner om inställningen till straff. Att komplettera enkätmetod med dessa metoder skulle med all sannolikhet ge resultatet högre reliabilitet och validitet.

Ytterligare ett tillkortakommande med metoden ligger i svårigheten att mäta attityder om inställning till straffnivå och erfarenhet av kriminalitet med hjälp av enkäter. Det väcktes många frågor hos mig då svaren från enkäterna kodades in. Hur *omfattande* är elevens erfarenhet av kriminalitet? *Hur många gånger* har eleven snattat? *Vilket* av de föreslagna brotten eleven hade begått själv? Dessa frågor hade möjligtvis kunnat besvaras i en kvalitativ intervju för att fånga in nyanser och detaljer i svaren.

Kvalitativa intervjuer hade även kunnat genomföras med uppföljning av hur vinjetterna upplevdes. Detta för att få insikt i till exempel om de brott som beskrivs i vinjetterna är frekventa i informanternas liv och hur det möjligtvis kan påverka deras inställning till brottet och därmed straffet.

Framtida forskning

I arbetet med kodningen av elevernas svar upptäckte jag många frågor som jag ville utveckla med respondenterna. Men jag blev även nyfiken på hur eleverna såg på nyttan med straff. En studie om inställning till straff där varken brott eller straff tas för givet vore därför intressant. Detta för att bredda bilden av vad människor kan ha i åtanke då de anger sin inställning till straff i situationer som redan är givna inom ramen för brott. Men även vad de anser att nyttan med straff är och om det kan finnas andra förslag till påföljder. Upplägget på en sådan typ av studie lämpar sig antagligen bäst för kvalitativ metod, till exempel gruppdiskussion.

Det är också min fullaste övertygelse att studier om attityder lämpar sig bäst för kvalitativ metod då det genom enkätmetoden är svårt att veta vad respondenten har i åtanke då de kryssar i olika straffalternativ. Därför ansluter jag mig till flera andra forskare (ex. Balvig 2006, Hermansson 2009) när jag återigen hävdar att mer valida och reliabla resultat skulle uppnås i studier om inställning till straffnivå om man antingen uteslutande gör kvalitativa undersökningar eller om man kombinerar enkätmetod med exempelvis kvalitativa intervjuer och fokusgruppsintervjuer.

Det bör poängteras att enkätmetod har många fördelar då man på ett överskådligt sätt kan jämföra många individer och möjligtvis hitta samband som eventuellt kan vara svårare att se genom intervjuer. För att vidare undersöka erfarenhet av kriminalitet anser jag att triangulerad metod vore att föredra för att få så tillförlitliga resultat som möjligt.

Referenser

- Andersson, R. (2002): *Kriminalpolitikens väsen*. Stockholm: Kriminologiska institutionen.
- Axberger, H (1996) *Det allmänna rättsmedvetandet*. Brå-rapport 1996:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Balvig, F (2006a): *Danskernes syn på straf*. Danske advokatsamfundet. (Elektronisk). 391 skärmsidor. PDF-format. Tillgänglig: >www.advokatsamfundet.dk< (10-03-22)
- Bondesson, U.: "Det allmänna rättsmedvetandet – en legal fiction". I Bondesson, U. (red.) (1979): *Rationalitet i rättssystemet*. Stockholm: Liber.
- Bondesson, U.: Rättsmedvetandet rörande brottens straffvärde och domarens straffmätning. I *Påföljdsval, straffmätning och straffvärde*, Brottsförebyggande rådet, Rapport 2:1980. Stockholm:Liber.
- Brinkmann, S. & Kvale S. (2009): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Brown, R. (2000): *Group processes. Dynamics within and between groups*. India: Blackwell.
- Bryman, A. (2002): *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber.
- Ericson, R. (2007): *Crime in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press.
- Garland, G. (2001): *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Hanna, R. & Lövgren, A. (1997): *Rättsmedvetande bland kriminologistuderande*. Stockholm: Kriminologiska institutionen.
- Hermansson, K. (2009): *Synen på straff. En metodstudie baserad på vinjetter*. Stockholm: Kriminologiska institutionen.
- Jergeby, U. (1999): *Att bedöma en social situation. Tillämpning av vinjettmetoden*. IMS, Socialstyrelsen. Stockholm:Nordstedts.
- Kvist, J. (2009): *Är straffen för milda, lagom eller för stränga? En metodundersökning om gymnasieelevers syn på straff*. Stockholm: Kriminologiska institutionen.

- Lander, I. (2003): Genus, normalitet och avvikelse. I: Lander, I., Pettersson, T. & Tiby, E. (red.): *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*.
- Lander, I., Pettersson, T. & Tiby, E. (2003): Presentation av antologin och en feministisk kritik av kriminologin. I: Lander, I., Pettersson, T. & Tiby, E. (red.): *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Studentlitteratur.
- Pettersson, T. & Tiby, E.: Skapande och återskapande av prostitution. I: Lander, I., Pettersson, T. & Tiby, E. (2003): *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Studentlitteratur.
- Lindén, P-A., Similä, M. (1982): *Rättsmedvetandet i Sverige*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet rapport 1982:1.
- Magnell, T. (2009): *Vad anser du att straffet bör vara? En enkätundersökning om uppfattningar om straff bland gymnasieelever utifrån fyra brottsvinjetter*. Stockholm: Kriminologiska institutionen.
- Outten, R.H., Schmidtt, M.T., Garcia, D.M., & Branscombe, N.R. (2009): *Coping options: Missing links between minority group identification and psychological well-being*. Applied psychology: An international review. 2009/58 (146-170).
- Ring, J. (1999): *Hem och skola, kamrater och brott*. Stockholm: Kriminologiska institutionen.
- Sarnecki, J.: (2003): *Introduktion till kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Tajfel, H. & Turner, J. (2004): An integrative theory of intergroup conflict. I: Hatch, M.J. & Schultz, M (red.): *Organizational identity. A reader*. Great Britain: Oxford University Press.
- Tham, H. (2007): Tidiga ingripanden som kriminalpolitisk strategi. I: Estrada, F. & Flyghed, J. (red) *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.
- Unnever, J.D. & Cullen, F.T. (2009): *Empathetic identification and punitiveness. A middle-range theory of individual differences*. Sage Publications (Elektronisk). 31 skärmsidor. PDF-format. Tillgänglig: <<http://tcr.sagepub.com/cgi/reprint/13/3/283>> (10-05-25)
- Vetenskapsrådet (2002). Forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning (Elektronisk). 17 skärmsidor. PDF-format. Tillgänglig: <www.codex.vr.se> (10-05-03)

Quicker, J.C. (1973): *A consideration of the relationship of "punitiveness" to delinquency as developed in opportunity theory*. The Journal of Criminal Law & Criminology (Elektronisk). 5 skärmsidor. PDF-format. Tillgänglig

<<http://www.heinonline.org/HOL/Page?page=333&handle=hein.journals%2Fjclc64&collection=journals#339>> (10-05-25)

Bilagor

Tabell 1. Frekvenstabell över utdömda straffalternativ i fallet om gatuvåld. (N=29).

Straffalternativ	Frekvens	Giltig procent
Missing	1	3,4
Inget straff	6	20,7
Böter, fast belopp	11	37,9
Villkorlig dom	3	10,3
Skyddstillsyn	1	3,4
Samhällstjänst	2	6,9
Fängelse: < 1 månad	2	6,9
Böter och villkorlig dom	2	6,9
Böter och samhällstjänst	1	3,4

Tabell 2. Frekvenstabell över utdömda straffalternativ i fallet om våld i parförhållande. (N=29).

	Frekvens	Giltig procent
Böter fast belopp	1	3,4
Intensivövervakning: <3mån	1	3,4
Fängelse: >1mån	3	10,3
Fängelse: 2-3mån	2	6,9
Fängelse: 4-12mån	8	27,6
Fängelse: 1år-1år 11mån	2	6,9
Fängelse: 2år-2år 11mån	3	10,3
Fängelse: <3år	1	3,4
Skyddstillsyn och fängelse (2år-2år 11mån)	1	3,4
Böter och fängelse (1år-1år 11mån)	1	3,4
Villkorlig dom och skyddstillsyn	1	3,4
Böter och fängelse (>1mån)	1	3,4
Villkorlig dom och fängelse>1 mån	1	3,4
Skyddstillsyn och samhällstjänst	1	3,4
Psykiskt vård är bästa alternativet	1	3,4

Tabell 3. Frekvenstabell över utdömda straffalternativ i fallet om narkotikaförsäljning. (N=29).

	Frekvens	Giltig procent
Missing	3	10,3
Böter fast belopp	1	3,4
Villkorlig dom	4	13,8
Skyddstillsyn	1	3,4
Samhällstjänst	2	6,9
Intensivövervakning: >3mån	3	10,3
Fängelse: >1mån	1	3,4
Fängelse: 2-3mån	2	6,9
Fängelse: 4-12mån	2	6,9
Fängelse: 1år-1år 11mån	2	6,9
Fängelse: <3år	1	3,4
Intensivövervakning (<3mån) och fängelse (>1mån)	1	3,4
Böter och samhällstjänst	2	6,9
Böter och fängelse (2år-2år 11mån)	1	3,4
Skyddstillsyn och samhällstjänst	1	3,4
Villkorlig dom och samhällstjänst	1	3,4

Tabell 4. Svarsfördelning över indirekt erfarenhet av straff¹². (N=29).

	Antal	Giltig procent
Blivit tagen av polisen	19	65,5
Fått fängelse/alt. behandlingshem	14	48,2
Fått böter	16	55,1
Ingen indirekt erfarenhet av straff	5	17,2

Tabell 5. Korsstabell över egen och indirekt erfarenhet av kriminalitet. Indirekt erfarenhet av kriminalitet räknas efter hur många brott någon man känner har begått. (N=29).

Antal brott	Egen erfarenhet av kriminalitet	Ingen erfarenhet av kriminalitet
0	0	1
1	0	6
2	1	2
3	1	2
4	2	1
5	9	3

¹² Eleverna dubbelredovisas i tabellen.

Bilaga 1. Försättsblad till enkäten

Stockholms universitet

Hej,

Det här är en undersökning om ungdomars syn på brott och straff i Sverige och utgör en del av mitt examensarbete i kriminologi. Den är en del av den större nordisk studie, där den svenska delen genomförs vid Kriminologiska institutionen på Stockholms Universitet.

Medverkan i denna undersökning är anonym, Du behöver alltså varken fylla i namn eller personuppgifter. Du kan avbryta när Du vill och informationen kommer inte att användas på något annat sätt än för den här studien.

Den färdiga studien kommer att publiceras i höst på Kriminologiska institutionens hemsida (www.crim.su.se) för läsintresserade!

Hur fyller man i enkäten?

Du kommer att få läsa tre beskrivningar av brott och ombeds sedan att ta ställning till passande straff.

Du anger Ditt svar i svarsdelen efter varje beskrivning. I den första kolumnen anger Du vad Du tror att straffet hade blivit i en *domstol*. I den andra kolumnen anger Du vad Du *personligen* tycker är ett passande straff.

Du kan ange max 2 svar per vinjett och kolumn, men 1 svar är tillräckligt. De olika straff som Du kan välja mellan kan Du läsa om på nästa blad.

Tack för Din medverkan!

Emmy Kinell

Kriminologiska Institutionen

Bilaga 2. Översikt av straff som eleverna fick som informationsblad i innan enkäten.

ÖVERSIKT AV STRAFF

Böter

Det finns två typer av böter; penningböter och dagsböter. Penningböter är böter med fast belopp och bestäms till lägst 200 kronor och högst till 4000 kronor. Dagsböter tar hänsyn till hur allvarligt brottet är samt till den dömdes ekonomiska situation. Som minst utdöms 30 dagsböter och som mest 150 för ett brott.

Villkorlig dom

Den dömda slipper annat straff under förutsättning att denne sköter sig under en prøvotid på två år. Denna påföljd kan bland annat kombineras med dagsböter eller samhällstjänst. Den dömda står inte under övervakning under prøvotiden.

Skyddstillsyn

I stället för fängelse får den dömda skyddstillsyn under en del av prøvotiden som sträcker sig över tre år. Restriktioner kring den dömdes livsföring kan förekomma. Om domen innefattar någon form av behandlingsplan, exempelvis mot alkohol- eller narkotikamissbruk, ska den dömda fullfölja behandlingen. Skyddstillsyn kan kombineras med samhällstjänst.

Samhällstjänst

Samhällstjänst innebär 40-240 timmars oavlönat arbete i ideell förening, organisation eller kyrka. Den dömda måste samtycka. Samhällstjänst ges som tillägg till villkorlig dom eller skyddstillsyn. För unga, under 21 år kallas det ungdomstjänst och är då kortare.

Intensivövervakning med elektronisk kontroll

Korta fängelsestraff, upp till 6 månader, kan verkställas utanför anstalt. Detta görs genom intensivövervakning med elektronisk fotboja kombinerat med förbud att vistas utanför bostaden annat än på angivna tider, exempelvis för arbete.

Fängelse

Fängelse innebär att den dömda får vistas på en kriminalvårdsanstalt. Den kan vara antingen sluten eller öppen, det vill säga där det inte finns murar runt anstalten eller ej. Tiden kan variera från fjorton dagar till många år beroende på vad personen dömts för.

Bilaga 3. Vinjett beskrivande gatuvåld.

Klockan är två på natten och Elias är på väg hem från en fest. Elias har bråkade med sin flickvän och lämnat festen tillsammans med en bekant, Cristian. Elias och Cristian pratar om händelsen, och Elias är både ledsen och arg över sin flickvåns beteende.

Cristian och Elias följs åt hemåt genom stan och på vägen stannar de till vid en grill för att köpa någonting att äta. De står utanför grillen och äter, och Elias går sedan in för att gå på toaletten.

Når Elias kommer ut igen är Cristian borta. Elias börjar leta efter Cristian och går fram och tillbaka framför grillen. En bit bort sitter Kevin och Jon. De har också varit på grillen och sitter nu och äter. Kevin och Jon pratar och skrattar. Elias känner varken Kevin eller Jon.

Elias hör inte vad de säger, men uppfattar att det är honom de talar om och skrattar åt. Elias fortsätter att leta efter Cristian och börjar bli otålig och irriterad över att Cristian bara har gått sin väg. Elias går bort till Kevin och Jon för att höra om de sett Cristian. Kevin och Jon är mitt i ett samtal, så Kevin vänder bara huvudet mot Elias och säger ”nä”, varefter Kevin och Jon fortsätter sitt samtal och struntar i Elias. Elias blir nu förbannad och tar tag i Kevins arm och säger: ”Du skall inte vara så nedlåtande mot mig”. Kevin försöker vrida sig fri. Elias slår därefter Kevin med knytnåven på ena sidan av huvudet och på axeln. Elias springer sedan därifrån. Kevin får ett sår vid mungipan, som måste sys med två stygn.

Elias är 18 år och är inte tidigare straffad

Bilaga 4. Svarsformulär efter varje vinjett.

1. Vad tror du att straffet skulle ha blivit vid en domstol?

2. Vad anser du personligen att straffet bör vara?

	1.	2.
Inget straff	☐	☐
Böter, fast belopp	☐	☐
Villkorlig dom	☐	☐
Skyddstillsyn	☐	☐
Samhällstjänst	☐	☐
Intensivövervakning med fotboja		
Upp till 3 månader	☐	☐
Över 3 månader	☐	☐
Fängelse		
Upp till 1 månad	☐	☐
2 - 3 månader	☐	☐
4 – 12 månader	☐	☐
1 år - 1 år och 11 månader	☐	☐
2 år - 2 år och 11 månader	☐	☐
3 år eller mer	☐	☐

Annat, vad?.....

Bilaga 5. Vinjett beskrivande våld i parförhållande

Pontus och Maria är gifta och bor ihop. Tillsammans har de dottern Sara. Deras äktenskap har fungerat dåligt under senare år, och de grälar allt oftare. Pontus och Maria bestämmer sig för att försöka tala ut om problemen. De avsätter en helg för att vara tillsammans ensamma och skaffar en barnflicka åt Sara.

Redan på fredag kväll blir de dock ovänner och diskussionen utvecklar sig till ett våldsamt gräl. Pontus lämnar upprörd lägenheten och går tillsammans med några vänner ner på stan. Maria är ledsen över att kvällen utvecklats på ett sådant sätt men tänker inte sitta kvar ensam. Kort därefter lämnar hon också lägenheten för att vara tillsammans med några vänner.

Under kvällens lopp ångrar Pontus att han försummat möjligheten att få tala ut. Han ringer därför flera gånger hem till Maria, som dock inte är hemma. Han försöker även ringa till Marias mobil men får inget svar, och Maria ringer inte tillbaka. Pontus ger sig tillbaka till lägenheten runt klockan ett på natten. Närmare två kommer Maria hem. Pontus vill veta var Maria har varit. Maria säger: ”Jag orkar inte prata med dig nu”. Pontus vill dock tala ut och vill dessutom veta var Maria varit. Maria svarar fortfarande inte på Pontus frågor och vill inte prata med honom.

Pontus börjar bli svartsjuk, eftersom Maria inte vill prata om kvällen. Dessutom är Pontus sur över att Maria inte vill försöka tala ut om deras problem. Då Maria fortsätter att inte vilja svara på hans frågor, börjar Pontus beskylla henne för otrohet. Maria blir förbannad och de grälar högljutt och beskyller varandra för otrohet. Pontus blir allt mer uppretad. Vid ett tillfälle säger Maria att det är bättre att de skiljer sig. Pontus blir arg och slår Maria i bröstet. Maria faller omkull. Pontus sparkar Maria två gånger i ryggen. Maria försöker värja sig med händerna, men Pontus sparkar Maria igen. Han sparkar dels i sidan, dels på händerna och ger Maria ytterligare ett knytnävsslag som träffar hennes bakhuvud.

Maria kommer på benen och ropar att nu är det definitivt slut. Hon springer därefter ut från lägenheten och ger sig av till akuten, där hon blir undersökt och röntgenfotograferad. Maria har blåmärken på bröstet och ryggen och har ont i nacken, ryggen och revbenen de närmaste fyra till fem dagarna. Hon har dessutom brutit två fingrar på höger hand. Maria ansöker om skilsmässa och paret skiljer sig sedan.

Pontus är 40 år och är inte tidigare straffad.

Bilaga 6. Vinjett beskrivande försäljning av narkotika.

Jonny köper en påse med 3,5 gram kokain. Han tar kokainet med till sin lägenhet och fördelar kokainet på tio "försäljningspåsar" som vardera innehåller ca 0,35 gram kokain. Jonny saknar konstant pengar och han har därför beslutat sig för att tjäna lite extra på kokain. Om alla påsarna blir sålda, förväntar han sig ett överskott till sig själv på omkring 1 000 kronor.

Jonny ringer några bekanta för att fråga om de kan tänka sig köpa något av kokainet, men ingen har lust eller pengar att köpa någon av påsarna. Samma kväll går Jonny in på ett disco för att sälja kokainet. Jonny säljer två påsar till André och håller på att sälja ytterligare två påsar till Jessica när polisen, som har övervakat Jonny på discot, griper honom. André och Jessica smiter undan, men polisen konfiskerar de två kuvert som Jessica höll på att köpa av Jonny. Vidare hittar polisen vid en genomsökning av Jonnys fickor de resterande sex försäljningspåsar. Jonny erkänner att han haft för avsikt att sälja samtliga tio kuvert på utestället.

Jonny är 39 år och är inte tidigare straffad.

Bilaga 7. Tre frågor om erfarenhet av kriminalitet.

1. Känner Du någon som...

(Flera alternativ kan anges.)

- Stulit något från en butik
- Stulit något från en privatperson
- Varit i slagsmål med någon som den kände
- Varit i slagsmål med en främling
- Köpt eller sålt narkotika

2. Har Du själv gjort något av ovanstående?

- Ja
- Nej
- Vet ej

3. Känner Du någon som...

(Flera alternativ kan anges.)

- Blivit tagen av polisen
- Fått fängelse, alternativt behandlingshem
- Fått böter
- Vet ej/Nej

Jag är:

Man

Kvinna

